DÜNYA

YAŞAYAN DÜNYA DİNLERİ

Genel Koordinatör: Prof.Dr. Mehmet Görmez
Editör: Prof.Dr. Şinasi Gündüz
Yayın Yönetmeni: Dr. Yüksel Salman
Yayın Koordinasyon: Dr. Ömer Menekşe

Grafik Tasarım ve Redaksiyon: TN İletişim (0312. 431 28 68)
Son Okuma: Dr. Hafsa Fidan, Dr. Kıyasettin Koçoğlu
Baskı Kontrol: İsmail Derin
Baskı: Özgün Matbaacılık San. Tic. A.Ş. (0312. 645 19 10)
Ankara Polatlı Yolu 52. km Temelli / Ankara

1. Baskı: Şubat 2007

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 680
İlmî Eserler Serisi: 117

07-06-Y-0003-680
ISBN 978-975-19-3981-4

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 02.03.2006/50 ve 31.08.2006/116

© Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı

İletişim Adresi
Eskişehir Yolu 9. km. Çankaya / Ankara
tel.: 0312. 295 72 94 - faks: 0312. 284 72 88
diniyayinlar@diyanet.gov.tr

2. Mormonlar

Yasin AKTAY

Prof.Dr. • Selçuk Üniversitesi • Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Kendisini genelde "İsa Mesih'in Ahir Zaman Azizleri Kilisesi" olarak isimlendirmekte olan Mormonluğun Hıristiyanlık içi bir kilise hareketi olup olmadığı öteden beri tartışılmaktadır. Kendilerini ana gövde Hıristiyanlık içerisinde gören kiliselerce Mormonluğun Hıristiyanlık içinde bir mezhep değil, bağımsız inanca dayanan kilise eksenli yeni bir dinsel akım, heretik bir hareket olduğu ileri sürülmektedir. Diğer taraftan Mormonlar ise ısrarla kendilerini Hıristiyanlığın tek doğru yorumu olarak tanımlamaya dikkat etmektedirler.

A. Joseph Smith ve Mormon Kitabı

Mormonluğun tarihi 1820 yılında Batı New York bölgesinde on-dört yaşındaki Joseph Smith'in yaşadıklarına dayanır. Smith'in kendi anlattıklarına dayalı Mormon tarih kayıtlarına göre 1820 yılında on dört yaşındaki Smith, kişisel bir bunalım döneminden geçmekte, ruhsal fırtınaların arasında yolunu kaybetmiş olarak yolunu aramaktadır. Bu esnada etrafta bulunan sayısız din ve kilisenin arasında hangi dinin daha doğru olduğu, hangi kilisenin doğru yola yönlendirdiği konusunda tam anlamıyla bir kararsızlık hâli yaşamaktadır. Mevcut olanlardan hiç birinin içindeki fırtınaları dindirebilecek bir sağlam liman oluşturamadığını hissetmektedir. Bu ondaki ruhsal huzursuzluğu daha da artırmakta ama aynı zamanda yoğun varoluşsal sorular eşliğinde arayışını daha da motive etmektedir. Babasının çiftliğinin yakınlarında bir ağaç koruluğu vardır. Smith, Tanrı'ya ne yapması gerektiğini sormak üzere o koruluğun içine kendini atmayı alışkanlık hâline getirmiştir. Daha önce Hz. İsa'nın havarilerinden James'ın mektubunda okuduğu üzere, akıl ve hikmetten yoksun kalmış olanların veya akıl ve bilgelik arayanların yapmaları gereken bir şey olarak bu alışkanlığı edindiği söylenir. Bu ziyaretleri esnasında Tanrı ve İsa'nın ayrı varlıklar olduğunu ve insanlar gibi göründüklerini kendisine öğreten vahiyler almıştır. Bu koruluğa ziyaretlerini sürdüren Smith, 21 Eylül 1823 tarihinde, yani ilk vahyi aldıktan tam üç yıl sonra,

Tanrı'ya, kendisine daha açık bir şekilde görünmesi için dua etmiş, Tanrı da kendisine yol göstermek üzere elçisi Moroni'yi göndermiştir. Smith'in korulukta kendisine görünen elçiyle ilgili olayı anlatışı şöyledir:

> Bana adımla hitap etti ve bana kendisinin Tanrı katından gelen bir elçi olduğunu ve adının Moroni olduğunu; Tanrı'nın benim için yapacak bir işi olduğunu söyledi... Ayrıca bu kıtanın önceki sakinlerinin bir anlatısını ve nereden geldiklerinin bir açıklamasını içeren altın tabakalara yazılı bir kitabın emanet edildiğini söyledi... Ayrıca ölümsüz İncil'in tamamının bu emanetin içinde olduğunu ve kurtarıcı (İsa) tarafından daha önce buranın eski sakinlerine verilmiş olduğunu söyledi.

Bu esnada Moroni kitabı değil sadece kitabın haberini getirmiştir. Hatta kitabın nerede bulunduğuna dair haberi de vermiştir. Joseph de kendisine tarif edilen yere, yani Cumorah Tepesi denilen yere ertesi gün giderek eliyle koymuş gibi altın levhalara yazılı kitabı taş bir sandukanın içine konulmuş olarak bulur, ama kitabı bu sefer sadece görmesine izin verilmiştir. Bundan sonra, kendisine verilecek olan kitabın ağırlığını kaldırabilmesi için dört yıllık bir eğitime tabi tutulması gerekecektir. Bu yüzden Moroni, Smith'i, ilk görünüşünün her yıldönümünde Cumorah Tepesi denen yerde buluşmaya çağırır. Her yıldönümünde oraya gittiğinde Moroni, kendisiyle görüşmekte ve her seferinde kendisini, Tanrı'nın mahiyeti ve planları, Tanrı Krallığı'nın mahiyeti, mevcut kilise veya dinlerin bu Krallığı gerçekleştirme bakımından yetersizliği ve tahrif edilmişliği gibi konularda aydınlatmakta ve gerçek kilisenin yeniden restore edilmesi işleminin kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğunu, bunun için de kendisinin seçilmiş olduğunu söyleyerek, kendisini büyük göreve hazırlamaktaydı. Nihayet 1827 yılının 22 Eylülünde Moroni, yine Joseph'e aynı tepede her yıl buluştukları yer ve zamanda görünmüş, ama bu sefer kendisine İngilizce'ye çevirmek üzere altın levhaları vermiştir. İbranice bilmeyen Joseph'in bu kitabı nasıl çevireceği de kendisine ilahî bir destekle bildirilmiştir. Antik dönemde peygamberler tarafından bir dili çözmek üzere kullanılmış olan Urim ve Thummim denilen taşlar, genç Joseph'e İbraniceyi anlaması ve bu dildeki metinleri İngilizce'ye çevirmesi için yardımcı olacaktır. Zaten çeviri devam ettiği süre içinde Moroni'nin desteği de devam etmekte, Moroni sürekli yapılan çevirilerin doğruluğunu temin etmek üzere kontrol etmektedir. Bu yüzden yapılan çevirinin de ilahî destekli ve onaylı bir çeviri olduğuna inanılmaktadır. Mormon Kitabı

hakkındaki algı ve kabuller bir yana, Mormon Kitabıyla birlikte İncil'in tahrif edilmemiş nüshalarının da bulunduğu fikri göz önünde bulundurulduğunda, Mormonlar diğer Hıristiyan mezheplerinin elinde bulunan İncil'in tahrif edilmiş olduğu ve asıl nüshaların kendi ellerinde olduğu ve tıpkı Mormon kitabında olduğu gibi bunda da ilahî destekli ve onaylı, güvenilir bir çeviriyle desteklenmiş oldukları iddiası taşımaktadırlar. Bu yüzden Mormonlar temel kitapları olan Mormon Kitabı'nın yanı sıra Yeni Ahit'i de kapsayan bir dinsel metin külliyatına sahiptirler. Mormon tapınak merkezinin bazı resmî baskılarıyla, Yeni Ahit'in Smith tarafından yapılmış çevirisi ile *Mormon Kitabı, Doctrines and Covenants* ve *Pearl of Great Price* bir arada yer almaktadır. Bu külliyat Mormonların kendilerini konumlandırdıkları İbrahimi gelenekle olan bağlarının ve bütünlüklerinin teolojik temellerini sağlamaktadır.

Mormon Kitabı'nın içeriği ve dayandırıldığı anlatı, esasen Mormonluğun mahiyetini büyük ölçüde anlatmaktadır. Kitap MÖ 600 yıllarında Tanrı'dan gelen, Kudüs'ün Babil İmparatorluğunun eline düşeceğine dair bir uyarı/haber üzerine Kudüs'ü terk eden takvalı İsrailoğullarından bir grubun gemilere binerek yaptıkları ve sonu Amerikan kıtasında biten uzun yolculuklarının bir hikâyesinden ibarettir. Mormon Kitabı'na göre İsrailoğullarının on iki kabilesinden iki tanesini oluşturan bu grup, Tanrı tarafından Kızıldeniz'e yöneltilmiş, bu denizin sahilinden giderek Arabistan'a ulaşmış, oradan da okyanusu aşarak bugün Batı Hemisphere denilen yere ulaşmıştır. Kitaba göre bu yolculuğa Tanrı'nın peygamberlerinin kılavuzluğu altında çıkan bu grup, kısa bir süre sonra ikiye bölünmüş ve izleyen bin yıl boyunca bu iki grup sürekli çatışma içinde olmuşlardır. Mormon Kitabı'nın çok önemli bir kısmı bu iki grubun, yani Nefi halkı ile Laman halkının birbirleriyle yaşadıkları çatışmaların ve ilişkilerin bir tarihidir. Anlatılanlara göre Kudüs'ten ve diğer İsrail kabilelerinden kopup ayrı bir hayat yaşayan bu iki halkın tarihi, bilinen dünyanın yaşadıklarına paralel olarak gelişmiş, bu halklara da peygamberler gelmeye devam etmiş, bu peygamberler hem Nefi ile Laman halklarına çıkardıkları huzursuzlukların, isyanların ve çatışmaların kötü sonuçları hakkında uyarılarda bulunmuş hem de Tanrı'ya itaat etmeleri gerektiğini hatırlatmışlardır. Aynı zamanda bu peygamberler gelecek olan bir Mesihin de haberlerini vermiştir. Ayrıntılarıyla geleceği bildirilen Mesih haberlerinin bilinen dünyayla bir farkı şudur: İsa Mesih'in Kudüs'teki işi biter bitmez Amerika kıtasında bulunan bu halklara da görünecektir. Nitekim Mormon Kitabı'na göre Hz. İsa Kudüs'te çarmıha ge-

rildikten hemen sonra ve göğe yükseltilmeden hemen önce meşhur yeniden diriliş zamanının üç gününü Amerikan kıtasındaki İsrailoğullarına görünerek geçirmiştir.

MS 385 yılına kadar süregelen din ve peygamberlerin bir anlatımından ibaret olan Mormon Kitabı, bu tarihte emin bir yere saklanmak üzere gömüldükten 1650 yıl kadar sonra, 1830 yılında tekrar ortaya çıkmış ve insanlara hitap etmeye yönelmiştir. Dolayısıyla Mormon geleneği, arada İslam'ın başrolünü oynadığı tarihin tamamını kapsayan uzun bir fetret dönemi algısına sahiptir. Uzun ve hareketli tarihiyle İslam'ın bu –öne sürülen– fetret dönemine tekabül etmesi, Mormonluğun İslam'a bakışının muğlak kalmasına neden olmuştur. Bugün Mormon resmî makamları Müslümanlarla karşı karşıya oldukları durumlarda, İslam'ın da Tanrı tarafından bir zamanlar insanlığa sunulan bir din olduğunu ifade etmekle birlikte[1] Mormon ilahiyatının gereği olarak Mormonluğun diğer bütün dinlerdeki tahrifatın restorasyonuna yönelik bir mesaj ve içerik taşıdığını iddia etmektedirler.

Amerika kıtasındaki halklara görünüşünde İsa, Kudüs bölgesinde yaptığının aynısını bu bölgede de yapar: Hastaları iyileştirir, ölüleri diriltir ve körlerin gözlerini açar. Onun buradaki halklara görünmesinin çok büyük bir etkisi olmuş ve yaklaşık yedi yüz yıllık zamana kadar sürekli olarak birbirleriyle çatışmış olan bu halklar İsa'nın görünüşü ve mucizelerini gösterişiyle birlikte iki yüzyıl sürecek istisnai bir barış ve huzur dönemi yaşamışlardır. Bu esnada halklar İsa'nın öğretilerine sımsıkı bağlı kalmışlardır. Ancak iki yüzyılın sonunda tekrar eski çatışmalı günler baş gösterecektir. O kadar ki, taraflardan biri diğerini tamamen yok edecek ve böylece Mormon kitabının hikâyesi de bitmiş olacaktır. Zaten Mormon kitabı, tam da bu taraflardan birinin diğerini imha ettiği Miladi 385 yılında yazımına bir nokta koymaktadır.

Anlatılan hikâyeler yoluyla, inananların kardeşler arasındaki çatışmalı durumlara karşı uyanık olması, yaşanan olaylarla anlatılan kıssalardan ibretler alınması hedeflendiği için Mormon Kitabı büyük ölçü-

[1] 1981 yılında Utah'ın başkenti ve Mormonların merkezi olan Salt Lake City'de Mormonluk ve İslam başlıklı bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta Mormon tarafı genellikle Mormonluğun peygamberlik anlayışına uygun olarak, tarihte kendi dini kayıtlarının kaydetmediği binlerce peygamberin gelmiş olabileceği ihtimaline dayanarak Hz. Muhammed'in de bu peygamberlerden biri olduğunu dillendirmiştir. Mormonluğa göre peygamberlik sayfası hiç bir zaman kapanmamıştır ve kapanmayacaktır da.

de ahlaki bir kitap niteliğindedir. Kitabın yazarı bu halklara gelen ve kitaba adını da veren Mormon ismindeki, peygamberlerin sonuncusu olan zattır. Halklarının bütün tarihini, Mormon inancına göre bizzat Tanrı'nın emriyle özetle anlatan bu adam, ölümüne yakın bir zamanda bu yazdıklarını oğluna emanet etmiş ve günün birinde Tanrı'nın tekrar gün yüzüne çıkaracağı bir tarihe doğru korunmak üzere bir yere saklamasını istemiştir. Mormon'un oğlu ise Joseph Smith'e görünerek kitabın yerini bildiren ve zamanla da bu emanetleri çevirmek üzere kendisine bırakan Moroni'dir.

Kendisine emanet edilen levhaları kimseye göstermemek üzere sıkı sıkıya tembih edilmiş olduğu hâlde bir ara meleğin gelişinin uzun süre gecikmesinden dolayı kuşkuya kapılan Smith bu sırrını, daha sonra bu levhaları görmüş olduklarına şahitlik edecek üç kişiye açmıştır. Bu üç kişi başta Mormonluğa girmişler ama sonra bu dinden çıktıkları hâlde yaptıkları şahitlikten geri dönmemişlerdir. Gerçekte bunların şahitliğinden ve Joseph Smith'in iddiasından başka, Mormon Kitabı'nın orijinali hakkında hiçbir bilgi yoktur. 1829 yılında Mormon Kitabı'nın İngilizce'ye çevirisi bitmiş, 1830 yılında da New York'ta ilk baskısı yapılmıştır. Baskısının yapılmasından on beş gün sonra New York'ta ilk kilise kurulmuş, yoğun bir misyon çalışmasıyla ilk cemaat oluşturulmuştur. Bu cemaatin ilk üyeleri genellikle Protestan unsurlardan koptukları için, Protestan kiliseler Mormonların faaliyetlerinden rahatsız olmuş ve onları New York'tan sürmüştür. Önceleri Ohio'ya göç eden Mormonlar, burada da aynı türden tepkilerle karşılaşınca Missouri yolu üzerinden Kirtland'a göçmüşler, ne var ki burada daha da yoğun bir muhalefetle karşılaşmışlar ve ilk can kayıplarını vermişlerdir. Joseph Smith ve kardeşi Hyrum Smith yeni din iddialarından dolayı tutuklanmış, taraftarları susturulmaya çalışılmış ve 1844'te Carthage Hapishanesi'nde Smith kardeşler öldürülmüşlerdir.

B. Temel Öğretiler

Mormon kitabının İsrailoğullarına dayanıyor olmasına karşılık, Mormon inancının İsrailoğullarıyla sınırlı olmaması, ilk etapta dikkat çeken bir noktadır. Mormon inancı böylece İsrailoğullarından olanların kayıtlarının gentile (Yahudi olmayan) insanlara da hitap etmesini sağlayan bir köprü işlevi de görmektedir.

Mormon inancı, mevcut Hıristiyanlığın bütün yorumlarının tahrif edilmiş olduğu iddiasını seslendirdiği hâlde getirdiği yeni teolojiyle Hıristiyanlığın mevcut mezhep veya pratikleriyle ancak kıyaslanabilir türden bir söylemle yani aynı paradigma içerisinde kalarak konuşmaktadır. Mormon inançları, aslında kategorik olarak diğer mezheplerin dillendirdiklerinden radikal anlamda bir farklılık göstermemektedir. Merkezde yine Hz. İsa vardır; İsa Mesih kurtarıcı bir figürdür. Baba'nın ilk çocuğu, bedeni olarak biricik oğlu ve dünyanın kurtarıcısıdır. Bütün insanlığın günahına kefaret olmak üzere kendisini kurban olarak sunmuş; çarmıha gerilerek öldürülmeye mahkûm edilmiştir. Mezarından kıyam eden İsa Mesih, yaşamını sürdürmektedir; Baba ile birlikte Smith'e görünmüştür. O, bir gün yeniden dünyaya dönecek ve tanrısal egemenliği kuracaktır.

Mormonlar da diğer evanjelik unsurlar gibi, Tanrı'nın ahir zamanda İsrailoğullarını vadedilmiş topraklarda bir araya getireceğine dair güçlü bir inanca sahiptirler. Tanrı'nın Krallığı'nın tesisiyle sonuçlanacak bu süreç, aslında Yahudilerin çoğunun ölümüyle sonuçlanacak bir büyük savaşı, yanı *Armegedon*u içermektedir. Mormonluk da diğer Amerikan dinsel hareketleri gibi bütün hesabını ve gelecekle ilgili bütün siyasi ve ekonomik yatırımlarını bu savaş üzerine kurmaktadır.

a. Zion Öğretisi

Mormonluk Amerika'da ortaya çıkmış bir dindir. Kendini Hıristiyanlığın çağımızdaki daha doğru yorumu olarak ikame eden bir dünya dini olarak sunmak istese de Amerikalılık bu dinin her yanına sinmiş durumdadır. Mormonluk başlangıcından sonuna kadar bütün boyutlarıyla yerli bir Amerikan dini olma özelliğini taşımaktadır.

1831 yılında Smith'e vadedilmiş toprak (Zion) olarak bugünkü Salt Lake City şehrinin yerinin vahiyle bildirilmiş olduğuna inanan Mormonlar, Joseph Smith'ten sonra başa geçen Brigham Young öncülüğünde bu vaad edilmiş yere göç ettiler. Bu zamandan itibaren başlayan uzun ve yorucu göçün nihai amacı, ulaşacakları vadedilmiş toprakta Tanrı'nın Krallığı'nı, yani Amerika'daki Kudüs'ü tesis etmektir. Amerikan halk dindarlığında, özellikle de Evanjelik çevrelerde dinî açıdan Amerika'ya özel bir vurgu yapılmaktadır; genelde Amerika meşakkatli sürgünlerin sonucunda ulaşılmış kutsal bir vatan, vadedilen bir toprak ya da yeni Kudüs olarak görülür. Ancak hiçbir dinî grup Amerika'ya

Mormonların Utah'a atfettikleri kadar güçlü bir Kudüs vurgusu yapmaz. Mormonlar kendi misyonlarının önemli bir parçasını diğer Evanjeliklerden farksız olarak, ahir zamana doğru dünyada dağınık duran on iki (İsrail oğullarına mensup) kabilenin Zion'da bir araya getirilmesine hasretmiş olsa bile, Utah'ta bir yeryüzü cenneti olarak Kudüs'ü kurma konusuna apayrı bir önem atfederler. Dolayısıyla Mormonlar için Siyonizm, bir yanı Filistin topraklarında gerçekleşecek olan bir "toplanma", diğer yanı da özelde Utah'ın genelde ise bütün Amerika'nın bir yeryüzü cennetine dönüştürülmesini amaçlayan uzun bir programın adıdır. Bütün Mormonlar için misyon da budur.

Mormonların Joseph Smith'in öldürülmesinden sonra, bu amaçla başlattıkları ve Amerika'nın neredeyse bir ucundan öbür ucuna kadar o günün şartları altında yaptıkları göç, Mormon dinsel hafızasında çok kurucu bir rol oynamıştır. Denilebilir ki, bu göç, bir dinin kök salabilmesi için gerekli ıstırap ve çile unsurunu, Yahudiliğin Diaspora'sıyla kıyaslanabilir bir biçimde Mormonluğun bütünlüğüne çok köklü bir biçimde yerleştirmiştir. Mormonların 4 Şubat 1846 yılında başlayan bu meşhur göçü, 24 Temmuz'da ilk kafilenin, Brigham Young'ın meşhur "işte burası" sözüyle Zion olarak Salt Lake City'de karar kılmasıyla bitmiştir.

b. Aile ve Poligami

Mormon inancına göre Oğul tarafından, onun sayesinde ve onunla ilgili olarak dünyalar yaratılmıştır. Bunların mirasçıları olanlar Tanrı'nın biricik oğulları ve kızlarıdır. Bu bağlamda ilahî oğullar ve kızlar olarak Mormonlar aile sistemine çok önem verirler. Evlilik konusunda poligami ya da çok eşlilik Mormon tarihinde yaşanan bir olgudur. 1890'a kadar çok eşliliği, bütün peygamberlerin hayatında bulunan bir hayat tarzı olarak gören ve bunu dinin bir parçası sayan Mormonluk, bu yönüyle sürekli olarak başka insanların gözünde bir eleştiri kaynağı oldukları gibi Federal yönetimin bu konudaki baskılarına da maruz kalmışlardır. Bu baskıların dayanılmaz bir hâl aldığı ve askerî bir yaptırım tehdidiyle buluştuğu bir anda, 1890'da altı ayda bir Salt Lake City'deki Mormon Tapınağı'nda toplanan Mormon Konferansı'nda[2] yayımlanan

[2] Bir çeşit hac olan bu toplantı dünyanın her tarafından Mormonun katılımıyla gerçekleşmektedir. Son zamanlarda inşa edilen Salt Lake City'deki 35 bin kişiyi aynı anda alan yeni konferans salonu, görkemli bir yapıya sahiptir. Bu merkez, Mormon dininin periyodik ve son derece düzenli bir faaliyetiyle bir ökümenik toplantı merkezi işlevi görmektedir.

"Manifesto" ile çok eşlilik uygulamasına son verilmiştir. Bu karar aynı zamanda Utah eyaletinin Federasyona dahil olma şartını da yerine getirmiş oluyordu. Tabi birçok Mormon, "baskı altında gelen vahiy" gerekçesiyle bu kararı tanımayarak, sahih Mormonluğa devam etmek adına çok eşlilik uygulamasını sürdürmüştür. Burada "baskı altındaki vahiy" düşüncesi, doğrusu Mormonluğun resmî makamının artık Tanrı'nın değil, egemen güçlerin kontrolünde olduğu eleştirisini içinde barındırarak, Mormonluk tarihi içindeki ilk büyük kırılmayı da oluşturmuştur. Doğrusu, olayın oluş biçimi Mormon resmî makamları hakkında böyle bir düşünceyi beslemek için güçlü bir gerekçe oluşturmuştur. Ana akım Mormonluğa nazaran istisna olarak kalmışsa da bugün özellikle Utah'ın görece daha kırsal kesimlerinde poligami geleneğini daha sahih bir dinsellik adına sürdürmekte ısrar edenler bulunmaktadır.

Mormonlara göre evlilik basitçe iki insanın maddi olarak bir arada olması değildir. Gökte asılı duran ruhların gerçek bir mevcudiyet kazanabilmesi yani yeryüzüne indirilmesi için evliliklerin çocuk doğurmayı temel bir misyon olarak benimsemesi gerekir. Dolayısıyla cinsel birleşme basitçe, arzuların tatmininden ibaret değildir; bu ruhların asılı durmaktan kurtarılması, bir bedene kavuşturulması, başlı başına bir misyondur ve yaratış sürecinin de bir parçasıdır. Zaten insanın Allah'la ilişkisi tanrı-kul ilişkisinden ibaret değil, baba-oğul ilişkisini de kapsadığı için, insanın Tanrı'ya benzediğine dair birçok göstergenin en önemlilerinden birisi de budur.

Mormon aileleri genellikle çok çocukludur. Aile hayatı ve çocuk doğurma çok güçlü bir biçimde teşvik edilir. Bu teşvikin dinsel temeli o kadar güçlüdür ki, sıkça rastlandığı gibi Mormonluğu aile temelli bir din/teoloji olarak tanımlamak mümkündür. Nitekim Mormon resmî makamları 1995 yılında bir deklarasyon yayımlayarak ailenin teolojik konumunu yeniden tesis etmiştir. Çoğalmanın teolojisi o kadar etkili olmaktadır ki, Mormon ailesinin demografik açılımı çocuk sayısının fiili oranlarına yansımıştır.

C. Cemaat Yapılanması ve İbadet

Mormonlar, her 24 Temmuz gününü bir festival olarak kutlarlar ve on yılda bir, yaptıkları tarihsel yolculuğu canlandırmak üzere bir yolculuk yaparlar.

Vücuda zararlı olacak hiç bir şeye yanaşmamak örneğin, kesinlikle alkol almamak, sigara içmemek ve içindeki vücuda zararlı 'kafein'den dolayı hiçbir kolalı meşrubat, çay ve kahve içmemek gibi hususlara özen gösterilir. Mormonlar, insan vücudunu Tanrı'nın verdiği bir mabet olarak görürler. Bir mabet nasıl kirletilmemeliyse bu tür nesnelerle insan vücudu da kirletilmemelidir.

Amerika'da, kilisenin ilk ve tek eyaleti Utah olmakla birlikte Mormonlar, başta Utah'a komşu eyaletlerdeki, örneğin California, Arizona ve Nevada'daki kolonileri dolayısıyla görece daha fazla olan nüfuzuyla birlikte Amerika'nın hemen her tarafına yayılmıştır.

Bugün inananlarının sayıları on bir milyonu bulmuş, dünyanın hemen her tarafına yayılmış son derece zengin kilise örgütü ve sistematik misyonerlik ağlarıyla Mormonluk dininin merkezi ABD'nin Utah eyaletidir. Bu eyaletin büyük bir çoğunluğu (yaklaşık % 80'i) Mormonlardan oluşmaktadır. Eyaletin iki senatörü ve valisi genellikle Mormon'lar arasından seçilir. Eyalet ekonomisinde de en güçlü banka ve yatırımlar Mormonlarındır.

Mormon kilisesinin çok büyük örgütsel gücü, sosyal ve mali imkânları vardır. Kiliseye bağlı birçok menkul ve gayrimenkul emlakle son derece zengin bir örgütü, kendine ait üniversitesi (Brigham Young University), televizyon kanalı ve şirketleriyle Amerika'nın en güçlü kiliselerinden biridir. Sıkı ve düzenli örgütsel yapı, açık kuralların varlığı ve yoruma açık dine sahip olmaları, muhtemel ihtilafları geciktirmeksizin ve Mormon cemaatinin faydalarını gözetecek şekilde problemleri anında çözecek peygamberlerinin varlığı, Mormonların kısa zamanda kat etmiş oldukları mesafeyi açıklamaktadır. Özellikle sonuncusu, yani yaşamakta olan bir peygamber geleneği, ihtilaf vukuunda onların inancına göre ilahî vahiy destekli bir çözüm imkânı sunarak iç sürtüşmelerin bir mezhepleşmeye yol açmasını engellemektedir. Mormon kilisesinin başkanı aynı zamanda özel ilahî işaretlerle seçilmiş olduğu kabul edilen bir peygamberdir ve bu tür bir liderin varlığı tartışmaların kilitlendiği yerde ilahî bir işaretle bitirilmesini sağladığı için derin ihtilaflara yol açabilen tartışmalar kolayca çıkmamaktadır.

Mormonluğun en önemli özelliklerinden birisi de rahiplik kurumunun veya din adamları sınıfının olmamasıdır. Herkes kendi dininin rahibidir ve bu şekilde bir eğitim almaktadır. Neredeyse her Mormonun,

on dokuz yaşına geldiğinde, hizmet edeceği yer kilisenin inisiyatifinde ve atama yetkisinde olmak kaydıyla, gönüllü olarak, dünyanın herhangi bir yerinde iki yıllığına misyonerlik faaliyetine katılması gerekir. Gerek bu faaliyetlere hazırlık aşamasında, gerekse bu faaliyet içinde ve sonrasında bir ömür boyu her Mormon, dinini hem kendisi için hem de başkalarına anlatabilecek bir temsil boyutunda çok iyi öğrenmek durumundadır. O yüzden karşılaşabileceğiniz herhangi bir Mormon size son derece iyi yetişmiş bir Mormon ilahiyatçısı görüntüsü verebilir.

Mormonların din adamları sınıfı olmadığını söylemek Mormon kilisesinin hiçbir hiyerarşiye sahip olmadığını söylemek anlamına gelmez. Zira kilisenin örgütsel şemasında başta, ilahî bir işaretle seçilmiş olduğuna inanılan bir lider (peygamber) ve onun altında, birinci başkanlık konseyi olarak, iki yardımcısı vardır. Bunların dışında Hz. İsa'nın on iki havarisine öykünen ve "oniki havariler kurulu" olarak adlandırılan on iki kişilik bir konsey bulunur. On bir milyonluk bir cemaatin yönetiminde bu on iki kişi bir çeşit kabine işlevi görmektedir. Ayrıca yine Hz. İsa'nın tavsiye etmiş olduğuna inanılan yetmiş kişilik meclis ile bir yedek meclis daha vardır. Bu makamlara seçilmek hem kilise içindeki hizmet süresiyle bağlantılıdır hem de Mormon değerlerine bağlılığın zaman içerisinde sürekli kanıtlanması yoluyla olmaktadır.

Mormonlar kutsal mekânlarını 'tapınak' olarak adlandırırlar. Başta Salt Lake City'deki tapınak olmak üzere, Mormon tapınaklarına ancak Mormonların girmelerine izin verilir; Mormon olmayanlar bu mekânlara giremezler. Tapınaklarda başta evlilik törenleri olmak üzere çeşitli ayinler icra edilir. Bunun dışında Mormonların hemen her yerleşim biriminde bir çeşit cemaat evi olarak da düşünülen ve dua törenleri yanında günlük toplantı ve eğlenceler için de kullanılan toplantı mekânları vardır. Bu mekânlara yabancıların girmesinde sakınca görülmez.

3. Moonculuk

Mustafa BIYIK

Dr. • Gazi Üniversitesi • Çorum İlahiyat Fakültesi

A. Sun Myung Moon

Moonculuk, Sun Myung Moon'un (1920-) 20. asrın ikinci yarısında Hıristiyanlığı Doğu din ve gelenekleri çerçevesinde yeniden yorumlaması sonucu kurduğu Mesihçi nitelikte yeni bir senkretik dindir.